

„Úloha horských etnik ve společenském vývoji Laosu“

Předkládaná práce je v kontextu společenskovedního bádání o jihovýchodní Asii v ČR zcela ojedinělá a určitou exkluzivitu má i v mezinárodním kontextu. Platí všeobecně, že zpracování jakékoli tematiky ve vztahu k Laosu je sice velmi solitérní (a to i v mezinárodním srovnání, viz např. Victor T. King, William D. Wilder: **The Modern Anthropology of South-East Asia**, London, New York: Routledge, Curzon 2003; Nožinově práci tematicky blízká kapitola *Ethnicity, Identity and Nationalism* je postavena na materiálu z Barmy, Malajsie a Indonésie, Laos celkově je v celé knize pojednán jen okrajově, a to se jedná o přehled tematiky z pera dvou opravdu špičkových světových odborníků na region jv. Asie), a tím se zvyšuje její praktický i metodický význam. Ukazuje totiž, že oblast jihovýchodní Asie (kontinentální i ostrovní), která je u nás z mnoha důvodů, a vždy jen těžko obhajitelných, na okraji zájmu akademických institucí i jednotlivců, nabízí materiál, jehož studium může pomoci při pochopení mnoha společenských procesů i daleko za hranicemi tohoto regionu.

Multietnické státy s entitami, jejichž historie vybízí spíše k antagonismu a odmítání spolupráce, jsou běžnou realitou nejen v mimoevropských oblastech světa. Situaci v jihovýchodní Asii komplikují (a do jisté míry činí nejen z akademického hlediska mimořádně zajímavou a instruktivní) totalitní nebo kvazitotalitní režimy, v případě Laosu sousedství jazykově a kulturně příbuzných států (Thajsko) nebo právě naopak (Vietnam, Čína) a existence stejných etnik v postavení menšin na jejich územích. Výčet by byl dlouhý a nejméně stejně dlouhý by byl výčet historických peripetií jejich vztahů mezi sebou a s dominantním etniky v tom kterém státě. Nevyřešené nebo spíše nedořešené konflikty, které v kratší nebo delší perspektivě neomylně vedou k novému konfliktu, by mohly posloužit jako ilustrace pravděpodobného budoucího vývoje v (raději) nejmenovaných oblastech jižní Asie, jihovýchodní Evropy a samozřejmě i v samotné jihovýchodní Asii. Laos můžeme z tohoto hlediska považovat za laboratoř – co do velikosti a komplikovanosti případu, a přitom se jedná o relativně uzavřené a tudíž dobře definovatelné teritorium.

Ve svém posudku se konkrétně vyjadřuji jen k několika místům v práci nebo k pojmům, jež považuji za problematické. Protože k jiným pasážím se nevyjadřuji, znamená to, že k nim nemám žádné připomínky ani poznámky.

Nedokážu si odpustit několik drobných postřehů ke stylu a jazykové stránce vůbec. Měl bych možná některé výhrady, ale nepovažuji je z hlediska účelu tohoto posudku za tak podstatné, abych je zde jednotlivě uváděl. Pouze bych chtěl poznamenat, že některá slova, obraty a klišé jsou viditelně a asi i bezděčně převzata z dnešní jazykově tragické mediální scény. Podle mého soudu by bylo lépe se jim v odborné akademické práci vyhnout (dva příklady za všechny na str. 9 Úvodu: „**nejvíce heterogenní**“ , „... do více **jak** dvou stovek.“). Rovněž místo „case studies“ (str. 13 textu) bych asi raději říkal „případové studie“.

Jakkoli se necítím povolán hodnotit práci se stejnou jistotou celou (opravdu nejsem expertem ve všech oborech a samotnou materii také neznám natolik, abych se k ní mohl vždy vyjádřit s dobrým pocitem), jsem přesvědčen, že v ní výrazně převažují pozitiva nad drobnými nepřesnostmi. Těžko se ale například smírů s autorem deklarovanou jistotou, že jednotlivá etnika (a rozumí se samo sebou, že nejen v Laosu) mají odlišnou, specifickou psychiku („... příslušníci hospodářsky, jazykově, sociálně, kulturně i **psychicky** značně odlišných národnostních menšin.“ – Úvod: 9). Domníval jsem se, že podobná etnopsychologická pozorování a názory jsou již dávno mimo seriózní diskusi, ale mohu se mýlit, přece jen už delší dobu v oboru nepracuji a nemám proto dobrý přehled o současné literatuře z oblasti etnicity.

V Úvodu (str. 9) autor vymezuje, kterému období procesů se v práci věnuje a říká, že jsou to ty (aniž by je na tomto místě specifikoval), „které významně poznamenaly současný stav etnického problému v zemi“. Rozumím tomu tak, že v Laosu existuje etnický problém, ale pak bych přece jen očekával, že bude hned na začátku práce explicitně alespoň nastíněn. Místo toho čtenář potřebuje přečíst celou práci, aby pochopil, že si právě dočel popis „etnického problému v zemi“. Moje otázka je, zda tedy je problémem sama existence většího počtu etnik a dynamika jejich soužití nebo je problémem nějaký specifický, jedinečný jev tohoto soužití? Je to jeden a tentýž problém pro všechny nebo jej jednotlivá etnika vnímají různě, případně jej nevnímají vůbec? Je to problém pro ústřední vládu? A kdo by jej měl řešit? (viz idem: „Bez jejich pochopení /= „procesů“/ není možné tento problém uspokojivě vyřešit.“) A když už se autor pouští na křehký led „řešení etnického problému“, měl by sám

nějaké řešení nabídnout. Jsem si vědom, že by to bylo asi na Nobelovu cenu (ještě nikde nikdo nevyřešil etnický problém, když pomínu odpudivé případy tzv. konečných řešení), ale autor si tuto poznámku sám vykoledoval.

Nepochopil jsem dobře rozdíl mezi „vládní etnickou klasifikací“ z roku 2000 a „národním censem“ z roku 2005: obojí je výsledkem činnosti vlády, státu a tudíž má stejnou míru autenticity a autoritativnosti. Na základě těchto dvou zdrojů bylo vymezeno 49 etnických skupin, ale autor říká, že se to „značně liší od údajů prezentovaných laoskou vládou“. Tomu nerozumím a tak bych se ptal, kde, kým a za jakým účelem byly odlišné údaje publikovány. Možná je to jen důsledek stejného nepořádku, který známe i odjinud, že totiž jedna státní instituce nezná nebo ignoruje údaje z instituce jiné, aniž by zmatečný údaj nesl jakoukoli jinou (třeba politickou) informaci. Je přece evidentní, že když se při sčítání a klasifikování stále stejných lidí ve stejném období (deset let není z tohoto pohledu nic) dojde k diametrálně odlišným výsledkům, pak problémem budou spíše zvolená hodnotící kritéria než samotná zkoumaná realita.

Není mi dobře jasné, co všechno se skrývá pod pojmem „značná etnická dynamika“ (Teze, str.4) nebo v čem se liší „tradiční laoské myšlení“ od „přístupů a metod vycházejících ze zájmů momentálně vládnoucích politických uskupení“ (tamtéž).

Na str. 5 Tezí autor použil výraz „etnicko-geomorfologické vrstvy“. Víím přesně, co tím má na mysli, ale prostě se mi tento pojem nelíbí. Popisuje skutečnost, že různá etnika žijí jakoby na stejném území (při pohledu na mapu nebo z ptačí perspektivy), ale v různých nadmořských výškách a tudíž v odlišných nikách. Karl G. Izikowitz (**Neighbours in Laos**, in: F. Barth, ed., *Ethnic Groups and Boundaries*, str. 135-148; Boston, Oslo... /Universitetsforlaget/ 1969) tuto situaci popisuje jako „rozvrstvení“ etnik (str. 138: „The distribution of the ethnic groups is layered“), což se mi zdá případnější a i jazykově lepší.

Na str. 90 textu práce je použito spojení „domorodá rasa“. To považuji za nevhodné jak věcně, tak i z hlediska společenské přijatelnosti pojmu. Buď jde o kalk z angličtiny („indigenous race“ ?) nebo o neobratnost ve vyjadřování, ale ani v jednom z obou případů se to nemělo stát. „Domorodci“ jsme všichni, ať už je naše „doma“ v Praze nebo na Mekongu, ale tak, jak je slovo „domorodec“ u nás obvykle používáno, je poněkud urážlivé. A použít slovo „rasa“ ve smyslu etnikum naznačuje buď nepozornost nebo neznalost současného

společenskovedního diskursu - „současného“ ve velmi širokém pojetí současnosti, nějakých dvacet let nebo i více.

Kapitola 1.1.: je samozřejmě věcí autora, jaká jsou jeho koncepční východiska, ale přesto si neodpustím poznámku, že použit jako výchozí pracovní koncept teze staré více než padesát let a navíc citované z učebnice skoro stejně staré, je trochu na pováženou. Tím spíš, že na toto téma existuje množství modernější literatury – např. M. Sahlins: **Tribesmen**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1968, nebo přehledně André Béteille: **Inequality and equality**, in: Companion Encyclopedia of Anthropology, ed. by Tim Ingold, str. 1010-1039, London, New York: Routledge, 1994.

Str. 90n., mýang a mandalový stát: k tomuto tématu existuje velice bohatá historická i antropologická literatura; za všechny snad jen dva už starší tituly, ve kterých lze nalézt další velice bohatou bibliografii: Wolters, O.J.: **History, Culture, and Region in Southeast Asian Perspectives**, Singapore: ISEAS, 1982; Hagesteijn, Renée: **Circles of Kings**, Dordrecht: Foris, 1989. Zůstala autorem bohužel nereflektovaná, což je škoda s ohledem na význam, který má toto pojetí státu a panovníka v Laosu (a nejen tam) až do současnosti.

Pochopitelně, že práce na toto téma, v tomto rozsahu a s deklarovanou ambicí může mít některá slabší místa, ale která práce je nemá? Domnívám se, že práce M. Nožiny je zcela nesporným přínosem k poznání reality nejen Laosu, ale analogických procesů probíhajících i v jiných zemích regionu. Může být dobrým návodem ke „čtení“ situace v Barmě (Mjanmaru), Thajsku a samozřejmě i v jižní Číně. Silnou stránkou práce je její multidisciplinárnost, takže je sice těžké ji jednoznačně oborově zařadit, ale o to více relevantních informací poskytuje. Shromáždění ohromného množství dat, jejich uspořádání a nabídnutou interpretaci je třeba přivítat a současně doufat, že se na poli bádání o jihovýchodní Asii najde více těch, kdo budou k podobným podnikům ochotni.

Práce má velmi dobrou úroveň a více než splňuje požadavky na obhájení, ke kterému ji doporučuji.

PhDr. Václav HUBINGER, CSc.

Praha 18. května 2008